

популяризується раннє залучення молодих музикантів до мистецтва. Таким чином, важливим спеціальним принципом стає рання спеціалізація, в основі якого лежить гра на «проміжному» духовому інструменті – блокфлейті (простота та доступність блокфлейти дозволили їй зараз зайняти належне місце в шкільному музичному вихованні різних країн Європи). Цим інструментом зацікавились й вітчизняні педагоги-духовики: гра на блокфлейті не потребує значних фізичних зусиль, тому заняття можна на ній розпочинати з самого раннього віку. Наприклад, майбутній саксофоніст (фаготист, інші), який навчається за цією системою, розпочинає своє навчання з шести – семирічного віку. Навчаючись на цьому інструменті, він опановує основи музичної грамоти, розвиває музичну пам'ять, слух, уміння читати ноти, опановує принципи формування амбушюра та техніку виконавського дихання тощо. У десять років він переходить до занять на основному інструменті [1, с. 386].

Таким чином, у методиці навчання гри на саксофоні застосовуються загальнопедагогічні принципи та специфічно музичні. В основі розвитку виконавських навичок гри на саксофоні лежить складне сполучення анатомо-фізіологічних процесів з розвитком внутрішніх слухових та перцептивно-тембрових здібностей музикантів, їх технічних можливостей та особливостей звуковидобування. У музично-педагогічному доробку з методики виконавства на духових інструментах, у т. ч. гри на саксофоні, попри загальний зростаючий інтерес до нього, ще існує багато нерозглянутих питань. З розвитком музично-інструментального виконавства на духових інструментах, узагальнюється досвід споріднених виконавських методик, а саме: у питаннях дихання, звуковидобування, інтонації – узагальнюється досвід вокалістів, а у питаннях техніки виконавства – досвід піаністів.

Подальшого дослідження потребують конкретні методичні рекомендації викладачам-саксофоністам стосовно виконавської специфіки та відповідних умов роботи з творчими колективами духових інструментів.

Література

1. Апатський В. Основи теорії та методики духового музично-виконавського мистецтва : навч. посібник / В. Апатський. – К.: НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2006. – 432 с.
2. Гузий В.М. К вопросу усовершенствования вузовского курса методики преподавания на духовых и ударных инструментах / В.М. Гузий // История, теория и практика исполнительства на духовых и ударных инструментах. Тезисы докладов, Ростов-на-Дону: РИО АОЗТ «Цветная печать», 1997.– С.105 –106.
3. Иванов В.Д. Школа академической игры на саксофоне / В.Д. Иванов. – М.: Музыка, 2004.
4. Усов Ю. Состояние методики обучения игре на духовых инструментах и пути дальнейшего ее совершенствования / Ю.Усов // Проблемы музыкальной педагогики: Труды Московской консерватории. – М., 1981.
5. Чуриков В.А. Аппликатура саксофона / В.А. Чуриков // История, теория и практика исполнительства на духовых и ударных инструментах. Тезисы докладов, Ростов-на-Дону: РИО АОЗТ «Цветная печать», 1997.– С.135–137.

УДК 378.147:784

Цинь Чень

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО НАВЧАННЯ

В статье предпринята попытка обозначить основное направление в решении проблемы формирования готовности к саморазвитию будущего учителя музыки в процессе вокально-хорового обучения. Решение этой задачи представляется сложным многогранным процессом. В общем виде он состоит из системных этапов самоподготовки и самореализации в процессе вокально-хорового образования. Самоподготовка, является

постоянным творческим самообразованием, самовоспитанием, самоконтролем в обращении не только к высочайшим образцам мирового вокально-хорового исполнительства, но и к различным культурным традициям, религиозным учениям, философским школам. Именно на данном этапе у будущего учителя формируется необходимое мировоззрение, творческий потенциал, основой которого являются профессиональные знания, практические навыки, основанные на четкой системе нравственных ориентиров. В процессе формирования готовности к саморазвитию будущего учителя предлагается применять синергетический подход, который указывает правильное направление движения самоорганизации человека, механизмы достижения вершин профессионализма.

Ключевые слова: саморазвитие, самоподготовка, самореализация, вокально-хоровое обучение, синергетический подход, нравственность, профессионализм.

The article attempts to identify the main trends in addressing formation of readiness for self-development of future music teachers in the process of vocal and choral training. Solving this problem is difficult process. In general terms, it consists of a system of self-realization and self-stages in the process of vocal and choral education. Self-education is a permanent process. It needs to be addressed to the world's standards of vocal-choral performance, cultural traditions, philosophical schools. It is very important for the future teacher to form creativity, professional knowledge and skills, based on world guidelines. It can help to achieve peaks of excellence.

Keywords: self-development, self-study, self-actualization, vocal and choral training, synergistic approach, morality, professionalism.

Модернізація педагогічної освіти в умовах сьогодення, зумовлена зростанням вимог до рівня фахової підготовки спеціалістів, який відповідає світовим критеріям якості професійної освіти в єдиному міжнародному освітньому просторі.

Реформування навчально-виховного процесу та підвищення його ефективності в музично-педагогічних закладах різних країн світу, зокрема України і Китаю вимагає розробки нових форм навчання, створення прогресивних технологій, що забезпечують формування в молоді не тільки таких якостей як креативність, ініціативність та комунікативність, самодостатність, але в першу чергу здатність до саморозвитку та самореалізації. Враховуючи те, що професійні вимоги до сучасного учителя музичного мистецтва в школі як України, так і Китаю виходять за межі традиційних, важливим завданням музичної освіти стає формування особистості учителя, здатного до постійного творчого саморозвитку.

Ще в IV ст. до н.е. древньо-грецький філософ Сократ, будучи переконаним що саморозвиток і самопізнання є шлях осягнення істинного блага сказав: «пізнай самого себе і ти пізнаєш весь світ». Саме міра готовності особистості до вирішення освітніх процесів, а також міра прикладених зусиль до роботи над собою, над обставинами свого життя відображає головні умови його розвитку. Майбутній вчитель музики повинен володіти системою знань і вмінь, які забезпечують не стільки розуміння «букви», «ноти», прикладних професійних навичок, скільки можливість через форму ярко відтворювати дух, зміст, художній образ твору, і це вважається метою професійного навчання.

Таким чином, професійна підготовка сучасного учителя музики передбачає орієнтування різних видів музичної діяльності на формування готовності до саморозвитку особистості фахівця, його глибинного занурення у безкінечні духовні сфери вокально-хорового навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дає підстави стверджувати, що у розв'язанні проблеми формування готовності майбутнього учителя музики до саморозвитку у процесі вокально-хорового навчання є певний досвід. Це перш за все дослідження методологічних основ філософії освіти (В.Андрущенко, А.Асмолов, І.Зязюн, В.Кремень, В.Рубцов та інші). Крім того проблема готовності дістала досить широке висвітлення у психолого-педагогічній літературі. Зокрема, готовність як психологічний феномен досліджували М.Дяченко, М.Левітов, В.Маляка, А.Пуні та інші. Дослідженню готовності до різних видів педагогічної

діяльності розкрили у своїх працях А.Деркач, Г.Костюк, В.Сластьонін, В.Щербіна та інші. Теорію і практику формування готовності студентів педагогічних вузів до педагогічної діяльності розглядає А.Линенко, В.Смирєнський, П.Харченко, та інші.

Досліджуючи феномен готовності майбутнього вчителя музики до вокально-хорової діяльності такі науковці як Б.Критський, А.Любомудров, Г.Стулова, Ю.Цагареллі відзначають особливі можливості цього виду діяльності на формування саморозвитку студентів вищих педагогічних закладів.

Психолого-педагогічні, методичні, виконавські проблеми вокально-хорової освіти найбільш повно розроблені в таких дослідженнях (В.Краснощєкова, Д.Локшина, К.Пігрова, В.Соколова, П.Чєснокова, З.Живова та інші). Разом з тим проблема вивчення динаміки готовності до саморозвитку у процесі вокально-хорової діяльності, а також ролі вокально-хорових занять в особистісному, духовному становленні майбутнього фахівця що має концептуальне, методологічне і практичне значення, потребує додаткового ґрунтовного дослідження.

Досліджуючи феномен готовності майбутнього учителя музики до саморозвитку важливо враховувати досвід фахівців в галузі музикознавства, вокально-хорового мистецтва, який висвітлено в працях Н.Герасимової-Персидської, В.Оскоченського, О.Шєвчук, Ю.Ясиновського, К.Шамаєвої, Ф.Колєси та інших.

Названі дослідники вважають, що в готовності до саморозвитку вокально-хорове мистецтво є унікальним феноменом, синтезом «двох елементів»: «поетичного слова й мелодії в одну артистичну цілісність народної пісні, що... вічно перетворюється, має свою давню традицію, свій вироблений стиль, своїх імпровізаторів, професійних співаків» [3; С.248].

Разом з тим, аналіз робіт з проблем вокально-хорової підготовки студентів свідчить, що зміст їх, в основному, стосується викладачів мистецьких навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців до виконавської діяльності. Так, в працях китайських вчених (Мєй Лань Фан, Оуян Юй-цєнь, Фан Динь, Сьуй Динь Чжун) підтверджується ця думка. Тому актуальними залишаються питання формування готовності саме до саморозвитку майбутнього учителя використовуючи могутній потенціал вокально-хорового навчання, особливо з таких питань:

- самосвідомість, розуміння духовно-моральних підвалин, могутнього виховного потенціалу вокально-хорового навчання;
- ініціативне ставлення до вокально-хорової діяльності;
- пошук шляхів формування особистості, яка володіє методами саморозвитку, а значить, і пізнання законів навколишнього світу;
- суспільство потребує професіоналів, здатних у самостійному розвитку досягати вершин своєї діяльності, втілюючи при цьому в житті особистісно значущу мету (Г.Балл), багатство особистісного та професійного досвіду (І.Зязюн), світоглядних уявлень (М.Попович), духовного потенціалу, повноцінної творчої самостійності в роботі.

Відомо, що при вступі в педагогічний вуз випускники музичних шкіл, училищ володіють певним рівнем виконавства, теоретичних знань, а також досить розвинутими музичними здібностями. Досвід виконання творів на тому чи іншому музичному інструменті, пов'язаний з безпосереднім фізичним контактом з ним. Важно відмітити, що у вокалістів та хорових диригентів такий безпосередній контакт з музичним інструментом відсутній, тому вони повинні проводити велику роботу мобілізуючи свій внутрішній слух, щоб створювати художній інтонаційний або музичний образ, а потім втілити його через голос, або рухи, жестикуляцію у «тіло» звукової форми. По М.Бєрнштейну в основі таких дій прослідковується не реакція на зовнішній вплив, а акція «як перевтілення зовнішніх і внутрішніх перепон у процесі вирішення завдання» [2; С.56].

Тому вокальне мистецтво, хоровий спів як найскладніші синкретичні суто духовні – безтілесні види мистецтв вимагають від майбутнього учителя більш ретельної роботи що до свого саморозвитку.

У результаті інтегрування вокально-хорового навчання, знань, вмінь відбувається складний синергетичний процес самоорганізації та саморозвитку особистості як досягнення максимальної духовної та професійної досконалості. Людина з позиції теорії самоорганізації та саморозвитку розглядається як істота, що існує за рахунок постійного обміну з навколишнім середовищем речовиною, енергією та різною інформацією. Мета будь якого виховання - це досягнення максимально можливого позитивного результату в контексті тих умов середовища, в яких вона знаходиться. Формування готовності майбутнього учителя до саморозвитку та самоорганізації на шляху до вершин професіоналізму виглядає багатоетапним процесом. У загальному вигляді він складається перш за все з процесів самопідготовки та самореалізації.

Самопідготовка, в свою чергу, складається з постійної самоосвіти і самовиховання. На даних етапах майбутнім учителем формується творчий потенціал. Вклад самоосвіти в цей процес передбачає засвоєння знань, умінь і навичок, які, перевищують завдання традиційної системи освіти, але необхідні особисто саме йому для здійснення власних цілей. Саморозвиток - це формування у людини, перш за все певних моральних якостей, що не гарантуються тим соціальним середовищем, в якій відбувається виховання людини (це те, що у М. Горького називається вихід «у люди»).

Після того, як у людини сформовані необхідні для життя знання, вміння, навички та система моральних орієнтирів, починається процес самореалізації. При цьому самореалізація також двох компонентна і включає самовираження і самоствердження. Самовираження - це послідовне просування до вершин професійної майстерності. На цьому етапі людина проявляє себе як творець і творець значущих для нього цінностей. Так як життя людини не замкнута на себе (це суперечило б розгляду її як відкритої світу істоти), то неминуче зіткнення з зовнішнім середовищем. Продукти діяльності людини на етапі самоствердження відчувають оцінку соціуму (значимі чи ці продукти для суспільства). На нашу думку в ідеальному випадку максимум самовираження повинен зійтися з максимумом самоствердження та саморозвитку. Висловлюючись простою мовою, високий професіоналізм має бути гідно високо оцінений. Але на жаль у реальності це буває далеко не завжди.

Таким чином, застосування синергетичного підходу в саморозвитку показує шляхи самоорганізації людини, якими механізмами вона рухається і як досягає вершин визнання. Це, в свою чергу, дозволяє шукати вдалу модель самоорганізації та саморозвитку майбутнього учителя, реалізація їм свого творчого «я» у процесі вокально-хорового навчання.

Отже, аналіз проблеми підготовки майбутнього учителя музики дозволяє виявити суперечність між потребою суспільству у творчому саморозвитку особистості та недостатність впровадження у навчально-виховний процес відповідних якостей, домінування вузькоспеціальних завдань, методів.

До теперішнього часу залишається мало дослідженими можливості змін системних якостей особистості майбутнього учителя музики, які ґрунтуються на культурно-історичних традиціях – ідей «філософії серця» Г.Сковороди, просякнутих християнськими традиціями, а також ідей конфуціанства, даосизму та буддизму.

Так, засновник класичної філософії, поет, музикант, педагог Григорій Сковорода вважав, що людина повинна реалізуватися у «спорідненій» від Бога належній її праці, стверджуючи, що саме через творчу діяльність розкривається взаємодія всесвіту «макрокосму» і людини «мікрокосмосу». Він наголошував, що багатство внутрішнього світу людини, рівень її духовності, індивідуальності є найголовнішим і першочерговим факторами успішної самореалізації особистості в суспільстві. У роботі з учнями він за допомогою «живого слова» створював умови «виховання серця», звертаючи увагу перш за все на «удобрявання розуму та духу» [1; С.12].

Аналіз історії китайського музичного мистецтва виявляє спорідненість ідей Г.Сковороди з основними положеннями конфуціанства, де ще з IV – III ст. до н.е. є письмові документальні підтвердження існування древньої ритуальної музики яка була важливим фактором виховання людини. Відповідно уявлень даосизму спів активізує природні

психоемоційні реакції людини, об'єднує її з природою. Буддійське світосприйняття підкреслювало релігійну сутність музики, яка допомагає охопити процеси буття а також процес удосконалення людини. В цілому сенс людського життя, за вченням Конфуція, можна визначити як внесення максимально можливої міри в "Піднебесну" (ойкумену) вищої форми порядку Дао (буквально "шлях", присутність Бога).

Не випадково в цей період IV – III ст. до н.е. в Китаї з'явилися відомі книги – найдавніші пам'ятники китайського мистецтва – «Книга історії» («Шу-цзинь»), «Книга змін» («І-цзинь»), «Книга пісень» («Ши-цзинь») та інші [6; С.51].

Саме автором «Книги пісень», був давньо китайський мислитель Конфуцій. Згідно передання, автор з багатьох пісень відібрав найкращі. Згідно досліджень китайського історика Сина Цянь (II – I ст. до н.е.) «Конфуцій співав їх, грав на цине, домагаючись розкрити їх художній зміст (релігійних, військових пісень, од чи гімнів)» (6; С.141 – 142). З появою «Книги пісень» китайське вокальне мистецтво відокремлюється від інструментального-танцювальної музики.

Формування на основі пентатоніки китайської народної пісні одночасно має широкий інтонаційний діапазон, що дає можливість використовувати широке коло інтонацій, збагаченню виразних засобів, оригінальність широти мелосу. Народні пісні вивчалися і отримували класифікацію по таким ознакам: характеру виконання – наоче (під супровід гонга) або сянге (хору). Манері виконання – фальцетна, горлова, грудна окраска звуку.

В кінці XIV ст. китайським науковцем Ян Наньчжанс була видана перша монографія «Чанлун», де висвітлені характерні методи вокального мистецтва, які актуальні і сьогодні. Відомо, що ліричні пісенно-танцювальні форми ритуального мистецтва, розквіт яких відноситься ще до 2 – 1 тисячоліття до н.е., супроводжувалися грою на ударних інструментах – кожаном барабані, металевих дзвонах чхун, до, нао, дзвіночках лін та інших духових – юе (бамбукова дудка), сюань (глиняна окаріна).

Тому порівняння виконання китайської та української народної пісні дає можливість майбутньому учителю музики пізнати стилеві особливості пісень двох народів що є ефективною умовою формування готовності до саморозвитку майбутнього учителя музики у процесі вокально-хорового навчання. Прикладом може служити виконання української народної пісні «Стоїть гора високая» де гора, ліс, річка – є обов'язковими предметами древніх міфів. Як в китайській так і українських культурах ці образи-символи представлені надзвичайно широко в живопису, поезії, співі.

В світосприйнятті древніх китайців образ гори займав особливе місце, символізуючи порядок, опору світу. Конфуцій «світлий шлях» людини ототожнював з горою шляхетних, благородних думок в Пісні: «До гор високих прагнем ми, ідем по світлому шляху» [4; С.445].

Як писав китайський дослідник Ма Ке «символіка тексту української пісні сповнена змістовними ритмізаціями з міфологічною символікою китайських гімнів – згідно універсальним законам обряду-міфотворчості у людей різних країн й народів» [5; С.27].

Виконання цієї пісні українськими співцями традиційно направлено на ліричне, кантиленне звучання, що в свою чергу відбиває певне світосприйняття. Наприклад у виконанні Б.Гмирі, у якого споглядальність стає домінуючою, що також дає можливість провести паралель з світосприйняттям китайської артистичної індивідуальності.

Таким чином, формування готовності майбутнього учителя до саморозвитку у процесі вокально-хорового навчання на шляху до вершин професіоналізму виглядає складним багатоетапним процесом. У загальному вигляді цей процес складається перш за все з системних дій самопідготовки та самореалізації. Самопідготовка, в свою чергу, є постійна самоосвіта і самовиховання в зверненні до різних культурних традицій, філософських шкіл. Саме на даних етапах майбутнім учителем формується творчий потенціал основою якого є не тільки необхідні професійні знання, вміння, навички, але й чітка система моральних орієнтирів як християнських так і східних вчень (конфуціанства, даосизму). В процесі формування готовності до саморозвитку майбутнього учителя пропонується застосовувати синергетичний підхід, який вказує правильний напрямок руху самоорганізації людини, механізми досягнення вершин професіоналізму. Це, в свою чергу, дозволяє шукати вдалу

модель саморозвитку та самоорганізації майбутнього учителя, реалізації їм свого творчого «я» у процесі вокально-хорового навчання.

Література

1. Баталій Д. Український мандрівний філософ Григорій Сковорода. – К.. 1992.
2. Бернштейн Н. Очерки по физиологии движений и физиологии активности – Л. 1983.
3. Колесса Ф. Музикознавчі праці – К.1970.
4. Конфуций. Изречения. Книга песен и гимнов. – Харьков: Фолио, 2002.
5. Ма Кэ. Китайская народная песня. // О китайской музыке: статьи китайских композиторов музыковедов. – Вып. 1. – М.: Музгиз, 1958. – С.32-45
6. Шнеерсон Г. Музыкальная культура Китая – М., 1952.

УДК 378.147

Парфентьева І.П.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ ХОРОВОГО КЛАСУ

В статье поставлены задачи рассмотрения личностной рефлексии как педагогический феномен на занятиях по хоровому классу. Подготовка будущего учителя музыкального искусства осуществляется целым учебным комплексом, где доминирующее значение для развития личностной рефлексии имеют хоровые дисциплины. Хоровая музыка - это специфическое, уникальное явление культуры, которое влияет на развитие музыкального мировоззрения будущего учителя. Она – эффективное средство формирования рефлексии будущего специалиста и открывает оптимальные пути усовершенствования его музыкально-профессиональной подготовки в высшей школе. Рефлексию на занятиях по хоровому классу можно рассматривать как определённую фазу учебной деятельности, которая появляется в ситуации противоречий необходимого и возможного, что есть закономерностью и важным условием её формирования и развития. При личностном подходе на занятиях по хоровому классу особенное значение приобретают активные творческие методы обучения, исследовательские проблемные методы обучения, проектные методики, дискуссии, которые обеспечивают самостоятельность поисковой деятельности будущего учителя музыкального искусства.

Творческие способности будущего учителя музыки истолковываются как способность к творческому общению с искусством, субъективному видению мира, к рефлексивному его восприятию.

Ключевые слова: рефлексия, хоровой класс, творческий подход, личностный подход

In article objectives of consideration of a personal reflection as a pedagogical phenomenon on classes in a choral class. The reflection is the natural, structurally organized complete system. Preparation of future teacher of musical art is carried out by the whole educational complex where for development of a personal reflection choral disciplines have dominating value. Choral music is a specific, unique phenomenon of culture which influences development of musical outlook of future teacher. It - an effective remedy of formation of a reflection of future expert also opens optimum ways of improvement of its musical vocational training at the higher school. The reflection on classes in a choral class can be considered as a certain phase of educational activity which appears in a situation of contradictions necessary and possible that is regularity and an important condition of its formation and development. Thanks to existence of such phase in creative activity of the student her integrity remains and there is a possibility of correction of the maintenance of elements of activity. At a personal approach on classes in a choral class special value is gained by active creative methods of training, research problem methods of training, design techniques, discussions which provide independence of search activity of future teacher of musical art.

Conductor's and choral preparation of future teachers of musical art in structure of professional knowledge, the skills necessary for work in the conditions of comprehensive school,